

**TRENING PAKET ZA
LOKALNE SAVETE ZA
RODNU RAVNOPRAVNOST
SA POJMOVNIKOM RODNE
RAVNOPRAVNOSTI**

SADRŽAJ NAMENJEN LOKALNIM

SAVETIMA ZA RODNU

RAVNOPRAVNOST U TUTINU,

NOVOM PAZARU I SJENICI

TRENING PAKET ZA LOKALNE SAVETE ZA RODNU RAVNOPRAVNOST SA POJMOVNIKOM RODNE RAVNOPRAVNOSTI

sadržaj namenjen lokalnim savetima za rodnu ravnopravnost u Tutinu, Novom Pazaru i
Sjenici

O projektu:

Ova publikacija nastala je u okviru projekta “Evropa sa nama: promocija EU vrednosti u jugozapadnoj Srbiji u kontekstu oporavka od COVID-19” koji je podržan od strane ambasade Nemačke u Srbiji. Projekat ima dva osnovna cilja – da unapredi kapacitete i znanja trenutnih i svih budućih pružalaca usluga i donosioca odluka na lokalnom nivou i da uspostavi mehanizam kontinuiranog učenja i izgradnje kapaciteta osoba koje zagovaraju javne politike u skladu sa EU vrednostima na lokalnom nivou.

Termini koji se koriste u ovom tekstu, a koji imaju rodno značenje, izraženi u gramatičkom muškom rodu, podrazumevaju prirodni ženski i muški pol lica na koje se odnose

„Rodna ravnopravnost je mnogo više nego cilj, sam po sebi. To je preduslov za uklanjanje siromaštva, postizanje vladavine prava, za zdravu i sigurnu državu“.

Kofi Anan

Uvodna reč

Pitanje rodne ravnopravnosti zauzima sve veći prostor u našem javnom diskursu. Najvažniji međunarodni standardi deo su našeg zakonodavnog sistema. Međunarodna sudska praksa sve više postaje relevantna u odlučivanju u domaćim sudovima. Relevantni zakonodavni okvir se unapređuje. Nakon 2009. godine, kada su usvojeni Zakon o zabrani diskriminacije, kao krovni antidiskriminacioni propis i Zakon o ravnopravnosti polova, Republika Srbija je, konačno, u junu 2021. godine, usvojila i Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Vlada Republike Srbije usvojila je Nacionalnu strategiju za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine.

Sve rečeno, u najkraćem, čini veoma važan korak ka osvajanju (rodne) ravnopravnosti. Da li ćemo konstatovati da je ovaj korak i najteži, vreme će pokazati. Međutim, na ovom putu čeka nas još mnogo važnih koraka koji se moraju odlikovati hrabrošću i odlučnošću, ali i raskidom sa recidivima rodno neravnopravne prošlosti sadržane u našim stereotipima i predrasudama, kako bi naše društvo stalo na „zdrave noge“ potrebne za dostizanje atmosfere jednog sigurnog, zdravog i ravnopravnog društva. Bez rodne ravnopravnosti neće biti prosperiteta. Buduće generacije neće imati početnu poziciju koju smo dužni da im pripremimo. Ukoliko ove “grehe” ne želimo da nosimo na našim plećima, moramo raditi, odlučno, korak po korak, jer svako od nas može doprineti stvaranju boljeg društva.

SADRŽAJ:

RODNA RAVNOPRAVNOST – PRAVNI OKVIR 5

Šta je to rodna ravnopravnost 5

MEĐUNARODNI STANDARDI 6

Ujedinjene nacije 6

Međunarodna organizacija rada 8

Standardi Saveta Evrope 8

Izvori prava Evropske unije 9

Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou 9

NACIONALNI PRAVNI OKVIR 10

Ustav Republike Srbije 10

Zakon o zabrani diskriminacije 10

Rodna ravnopravnost kao predmet posebnog zakona u antidiskriminacionom zakonodavstvu Republike Srbije 10

Neka od rešenja iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti 11

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici 11

MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST NA NACIONALNOM NIVOU 15

MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST NA LOKALNOM NIVOU 16

Ustrojstvo saveta/komisija kao dela infrastrukture jedinica lokalne samouprave 16

Izbor članova saveta 16

Delokrug rada 17

Prava, obaveze i očekivanja od predsedavajućeg i članova tela za rodnu ravnopravnost 18

STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE 20

Šta su standardne operativne procedure 20

Kako razviti standardne operativne procedure 20

RAZVOJ, DONOŠENJE I ANALIZA JAVNIH POLITIKA 21

Šta znači gender mainstreaming 22

Osnove razvoja, donošenja i analize javnih politika 22

Alati za analizu predloga politike ili lokalne odluke 23

POJMOVNIK RODNE RAVNOPRAVNOSTI 25

UMESTO ZAKLJUČKA 28

RODNA RAVNOPRAVNOST – PRAVNI OKVIR

Šta je to rodna ravnopravnost?

Najjednostavnije rečeno, rodna ravnopravnost postoji kada sve osobe imaju ista prava, odgovornosti i mogućnosti. To znači da su muškarci i žene tretirani ravnopravno, uz uvažavanje njihovih razlika. Na primer, muškarci i žene treba da budu plaćeni isto za isti rad ili rad iste vrednosti, ali treba da budu tretirani različitim lekovima i metodama (u skladu sa biološkim razlikama), kako bi imali podjednake koristi od zdravstvene zaštite. Društva koja ravnopravno tretiraju sve svoje članove su stabilna demokratska društva, a poštovanje rodne ravnopravnosti predstavlja poštovanje jednog od fundamentalnih ljudskih prava – prava na ravnopravnost svih građana.

Još davne 2002. godine, Misija OEBS u Jugoslaviji započela je pilot projekat “Uspostavljanje lica za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou¹”, kako bi se takva pozicija formirala kao stalna u okviru lokalnih izvršnih struktura. Ciljevi projekta su bili ukidanje diskriminacije na osnovu roda, političko osnaživanje žena i uspostavljanje principa jednakih mogućnosti na lokalnom nivou.

Naše društvo i dalje radi na unapređenju ovih ciljeva, ali sada i na osnovu Zakona o rodnoj ravnopravnosti iz 2021. godine. Organi javne vlasti i poslodavci koji imaju više od 50 zaposlenih, u obavezi su, između ostalog, da sistematizuju radno mesto lica zaduženog za rodnu ravnopravnost koje ovim zakonom dobija konkretna ovlašćenja, obaveze i odgovornosti. Drugim rečima, dobija svoje mesto u sistemu. To je samo jedna od niza obaveza koje moraju ispuniti i jedinice lokalne samouprave kao jedan od organa javne vlasti. Skrećemo pažnju da ovaj Trening paket nije analiza Zakona o rodnoj ravnopravnosti, i ne može obuhvatiti sve obaveze organa javne vlasti koje proističu iz ovog zakona, ali će njegovim redovima biti podstaknuta, i u tom pravcu biti usmerena pažnja čitalaca, a posebno članova tela za rodnu ravnopravnost, s obzirom na njihovu veoma značajnu formalnu i suštinsku ulogu u unapređivanju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Obaveze koje će upravo tela za ravnopravnost izvršavati “za račun” unapređenja rodne ravnopravnosti ogledaće se i u prilagođavanju, inoviranju i unapređenju nekih dosadašnjih aktivnosti, kao i u uvođenju novih.

Cilj ovog dokumenta je i unapređivanje znanja čitalaca o kompleksnosti značenja rodne ravnopravnosti. Pitanje rodne ravnopravnosti je mnogo više od prevencije porodičnog, odnosno rodno zasnovanog nasilja, mnogo više od formalnog uključivanja žena u sisteme odlučivanja, mnogo više od deklarativnog zauzimanja za prava žena. Takođe, pitanje rodne ravnopravnosti nije “žensko pitanje”. Svest o važnosti ovog pitanja mora biti integralni deo svakog pojedinca u društvu, i deo njegovog/njenog ponašanja, na poslu, u kući, u zajednici. Rodna ravnopravnost je prožimajući faktor svih odnosa, postulat dostizanja ciljeva u svim segmentima društvenih odnosa.

¹ <https://www.osce.org/files/f/documents/6/c/81309.pdf>

MEĐUNARODNI STANDARDI

Članovi tela za rodnu ravnopravnost, lica zadužena za rodnu ravnopravnost u lokalnim samoupravama, baš kao i sva druga zainteresovana lica, u cilju efikasnog rada u ovom polju, moraju biti upoznati sa standardima ljudskih prava, odnosno jednog specifičnog ljudskog prava – prava na ravnopravnost. Veoma sažeto ćemo skrenuti pažnju čitalaca na standarde rodne ravnopravnosti u nekim od mnogobrojnih relevantnih dokumenata.

Ujedinjene nacije

Obaveza promovisanja i unapređivanja rodne ravnopravnosti svoje korene nalazi u univerzalnim standardima Ujedinjenih nacija. Ujedinjene nacije su, usvajanjem Opšte deklaracije o ljudskim pravima postavile temelje razvoja ljudskog dostojanstva. Implementacija ovog dokumenta omogućila je put daljem demokratskom razvoju društva. Konvencija o političkim pravima žena² je nastala 1953. godine, u želji da se implementiraju principi ravnopravnosti između muškaraca i žena sadržani u Povelji Ujedinjenih nacija i Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Jedan od najvažnijih dokumenata Ujedinjenih nacija u domenu rodne ravnopravnosti predstavlja i CEDAW konvencija. Konvencija definiše šta je diskriminacija žena i postavlja agendu aktivnosti koje država treba da preduzme u cilju suzbijanja diskriminacije³. Konvencija već u svojoj preambuli podseća da se diskriminacijom krše načela ravnopravnosti i poštovanja ljudskog dostojanstva, i da je takvo ponašanje prepreka ravnopravnom učešću žena u političkom, društvenom, ekonomskom i kulturnom životu njihovih zemalja, sputava dalji napredak društva i porodice i otežava potpuni razvoj sposobnosti žena da učestvuju u službi svojih zemalja i čovečanstva. CEDAW konvencija obavezuje države članice da preduzimaju podesne mere radi, između ostalog, izmene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena. U Konvenciji su posebno apostrofirane promene koje se moraju desiti u oblasti javnog i političkog života, porodičnim odnosima, u oblasti obrazovanja, rada i zapošljavanja, pružanja zdravstvene zaštite, radi sprečavanja nasilja, trgovine ženama, i u svim drugim oblastima javnog i privatnog života.

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW KONVENCIJA – često nazivana Međunarodnom poveljom prava žena

Treba istaći i značaj Pekinške deklaracije usvojene 1995. godine. Usvojenom Pekinškom deklaracijom pozvane su sve vlade sveta da preuzmu i ispune obaveze u vezi sa poboljšanjem položaja žena. Značaj Pekinške deklaracije je i u tome što sadrži konkretne ciljeve i akcije koje treba

²Konvencija o političkim pravima žena, ("Sl.list FNRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 7/54).

³ Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. гласник СФРЈ-Међународни уговори“, бр. 11/1981).

preduzimati u cilju unapređenja ravnopravnosti žena, posebno se bavi uklanjanjem prepreka participaciji žena u svim segmentima društvenog života, i prva uvodi rodnu perspektivu (gender mainstreaming) kao instrument za dostizanje rodne ravnopravnosti.

Komitet za eliminisanje diskriminacije žena je 2017. godine objavio Opštu preporuku br. 35 o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, a radi efikasnijeg suzbijanja nasilja u porodici, seksualnog nasilja i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, koji predstavljaju jedan od najozbiljnijih kršenja prava žena. U ovoj Preporuci rodno zasnovano nasilje je definisano kao „nasilje koje je usmereno protiv neke žene zato što je ona žena, ili koje nesrazmerno utiče na žene“. Opšta preporuka Komiteta br.36 o pravu devojčica i žena na obrazovanje, u kojoj je istaknuto da obrazovanje ima ključnu, transformišuću i osnažujuću ulogu u promovisanju vrednosti ljudskih prava, i da predstavlja put ka rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena. Posebno ukazujemo na deo Preporuke koji ukazuje na važnost implementacije člana 10. CEDAW konvencije koji se odnosi na to da države moraju izvršiti reviziju udžbenika i školskih programa i prilagoditi nastavne metode u cilju otklanjanja tradicionalnog shvatanja o ulogama muškaraca i žena u svim segmentima.

Jedna od najvažnijih rezolucija tela Ujedinjenih nacija je i Rezolucija Saveta bezbednosti br.1325 Žene, mir i bezbednost. Usvojena je 2000. godine, a tiče se uticaja oružanog sukoba na žene i devojke, i činjenice da efektivni institucionalni dogovori koji garantuju njihovu zaštitu i potpuno uključjenje u mirovni proces, mogu da doprinesu održanju i promociji međunarodnog mira i sigurnosti. Žene imaju neprocenljivu ulogu u post-konfliktnom oporavku društva i moraju biti integralni činilac tog oporavka, te je Republika Srbija, kao i veliki broj zemalja potpisnica ove Rezolucije, usvojila akcioni plan za primenu Rezolucije 1325, koji je istekao 2020. godine (II NAP je usvojen za period od 2017-2020. godine). Prvi Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 (NAP) nesumnjivo je napravio pomake u povećanju broja žena u sektoru bezbednosti i operacijama na međunarodnom nivou, a uticao je i na uspostavljanje različitih rodni mehanizama na centralnom i lokalnom nivou. Značaj NAP-a ogleda se i u unapređenju saradnje između civilnog sektora i organa državne uprave na primeni Rezolucije.

Rezolucija UN 1325 insistira na važnosti učešća žena i uključivanju rodne perspektive u mirovne procese, na zaštiti žena od nasilja, posebno seksualnog, u kriznim i ratnim područjima, kao na i uključivanju rodne perspektive u mehanizme za primenu mirovnih sporazuma. To je prvi put da Savet bezbednosti UN zagovara, na tako visokom nivou, uključivanje civilnog društva, pre svega žena, u mirovne procese i primenu mirovnih sporazuma

Univerzalni uticaj standarda Ujedinjenih nacija ogleda se i u značaju implementacije Agende 2030, odnosno ciljeva održivog razvoja. Republika Srbija je aktivno učestvovala u njenom razvoju, a u cilju uspešne implementacije, formirana je, 2015. godine, radna grupa sa zvaničnim nadležnostima za nadgledanje sprovođenja Agende 2030. Naime, Rezolucijom usvojenom 2015. godine, Ujedinjene nacije kreirale su univerzalnu strategiju koja poziva sve države potpisnica mobilizaciju svih resursa kako bi ciljevi ove strategije bili ostvareni do 2030. Ona sadrži 17 ciljeva od kojih svaki ima veliki

broj potciljeva, a za temu rodne ravnopravnosti od posebnog značaja je cilj broj 5: Okončati svuda i sve oblike diskriminacije žena i devojčica. Međutim, kada govorimo o rodnoj ravnopravnosti, treba imati u vidu i to da proces implementacije svakog od ciljeva održivog razvoja treba da se dešava u okviru poštovanja rodne ravnopravnosti, odnosno rodna ravnopravnost treba da bude sastavni deo realizacije svih ciljeva.

Međunarodna organizacija rada

Međunarodna organizacija rada (MOR) je specijalizovana agencija Ujedinjenih nacija (UN), jedina tripartitna agencija UN. Posvećena je promociji socijalne pravde i međunarodno prepoznatim ljudskim i radnim pravima. Na osnovu Ustava MOR-a, ova organizacija je donela niz značajnih konvencija, koje, kao obavezujući dokumenti za zemlje koje su ih ratifikovale, veoma značajno utiču na razvoj domaćeg zakonodavstva zemalja članica MOR-a. Za razliku od konvencija, preporuke MOR-a imaju savetodavni karakter. Počev od Ustava MOR-a, zatim Deklaracije MOR-a o fundamentalnim principima i pravima na radu, Deklaracije o socijalnoj pravdi u cilju pravedne globalizacije, Globalnog pakta o zapošljavanju, kao dokumenata koji čine osnovne postulate ove organizacije. Na ovom mestu izdvojićemo samo neke od konvencija MOR-a koje su od izuzetnog značaja za unapređivanje rodne ravnopravnosti. To su, pre svega, konvencija br. 100 MOR iz 1951. godine o jednakosti nagrađivanja muške i ženske radne snage za rad jednake vrednosti, konvencija br.156 koja se odnosi na radnike sa porodičnim obavezama, br.111 koja se odnosi na diskriminaciju u pogledu zapošljavanja i zanimanja⁴, br. 183 o zaštiti materinstva koja utvrđuje da je nezakonito otpuštanje žene sa posla za vreme trudnoće i odsustva sa rada radi nege deteta.

Standardi Saveta Evrope

Ljudska prava, demokratija, vladavina prava tri su stuba, ali istovremeno i cilja Saveta Evrope. U predstavljanju Saveta Evrope posebno mesto zauzima Evropski sud za ljudska prava, stalno pravosudno telo čija praksa čini snažan instrument kojim se vladavina prava i demokratije u Evropi unapređuju, sa posebnim akcentom na unapređenje ljudskih prava kao neraskidivog elementa koji utiče na napredak demokratije u jednoj državi i društvu. Pored Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, i Protokola br.12 uz Konvenciju, jedan od najvažnijih dokumenata Saveta Evrope je i Revidirana Evropska socijalna povelja iz 1996. godine. Za kreiranje politike koja utiče na implementaciju načela jednake plate za rad iste vrednosti od važnosti su i preporuke, rezolucije i deklaracije Saveta Evrope koje nemaju pravno obavezujući karakter, ali je nesumnjiv njihov uticaj na kreiranje javnih politika i zakonodavstvo država članica. Izdvojićemo sledeće, Preporuku R(96)5 o usklađivanju (pomirenju) poslovnog i porodičnog života⁵, kao i preporuku R(85)2 o pravnoj zaštiti

⁴Uredba o ratifikaciji Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 111 koja se odnosi na diskriminaciju u pogledu zapošljavanja i zanimanja (“Сл.лист ФНРЈ - Међународни уговори и други споразуми“, бр. 3/61).

⁵Council of Europe, Recommendation No. R (96) 5 of the Committee of Ministers states on conciling work and family life (Adopted by the Committee of Ministers on 19 June 1996 at the 569th meeting of the Ministers's Deputies), <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=539185&SecMode=1&DocId=542764&Usage=2>, 5.8.2015.

protiv polne diskriminacije ⁶ koja se rukovodi principima jednakosti polova u zakonodavstvu. Takođe, treba pomenuti i preporuku (2003)3 o jednakom učešću žena i muškaraca u političkom odlučivanju i javnoj vlasti, preporuku (2007)17 o standardima i mehanizmima za postizanje jednakosti polova.

Izvori prava Evropske unije

Evropska unija predstavlja, od svog nastanka, rezultat težnje za ujedinjenjem interesa i ciljeva grupe evropskih država, članica Unije. U svom višedecenijskom postojanju i funkcionisanju, Evropska unija postala je cilj kojem teže i druge evropske države. Srbija je, u statusu zemlje kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, opredelila svoje prioritete u skladu sa prioritetima, postulatima i delovanjem Evropske unije. U najkraćem, pomenućemo direktivu o usklađivanju zakona država članica koji se odnose na primenu načela jednake plate za muškarce i žene (75/117 EEZ) u kojem se potvrđuje sprovođenje načela prema kojem žene i muškarci treba da dobijaju jednake plate, direktivu o primeni načela ravnopravnosti prema muškarcima i ženama s obzirom na mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, profesionalnog napredovanja i radnih uslova (76/207/EEZ), direktivu o postupnoj primeni načela ravnopravnosti muškaraca i žena u pitanjima socijalne sigurnosti (79/7/EEZ), direktivu o uspostavljanju opšteg okvira za jednak tretman u zapošljavanju i odabiru zanimanja (2000/78EEZ), direktivu o implementaciji principa jednakog tretmana osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko poreklo (2000/43/EC), i direktivu o implementaciji načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (2006/54/EZ). Akcioni plan Republike Srbije za poglavlje 23 od važnosti je za obavljanje poslova svakog člana tela za rodnu ravnopravnost.

Evropska unija usvojila je i novu Strategiju rodne ravnopravnosti za period od 2020-2025 godine, u cilju uklanjanja rodno zasnovanog nasilja, borbe protiv rodnih stereotipa i rodne diskriminacije na polju rada, kao i postizanja jednakosti u svim oblastima društvenog života.

Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou

Savet evropskih opština i regiona (CEMR), kao asocijacija lokalnih i regionalnih vlasti iz preko trideset zemalja Evrope, usvojio je 2006. godine Evropsku povelju o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu. Povelja je namenjena lokalnim i regionalnim upravama Evrope koje su se njenim potpisivanjem obavezale da slede principe rodne ravnopravnosti u svom radu. Načela koja čine osnovu odredaba ovog dokumenta su sledeća: ravnopravnost žena i muškaraca kao fundamentalno pravo, da bi rodna ravnopravnost bila zagarantovana moraju se rešavati višestruke diskriminacije, podjednako učešće žena i muškaraca u procesima odlučivanja je preduslov za demokratsko društvo, eliminisanje rodnih stereotipa je fundamentalno za postizanje ravnopravnosti između žena i

⁶Savet Evrope, Preporuka br (85)2 Komiteta ministara državama članicama o pravnoj zaštiti [od seksualne diskriminacije](http://www.eurodesk.it/sites/default/files/file/doc_pogiovanili/COE_rec_85_2_en.pdf), http://www.eurodesk.it/sites/default/files/file/doc_pogiovanili/COE_rec_85_2_en.pdf, 5.8.2015.

muškaraca, učvršćivanje rodni stavova u sve aktivnosti lokalne i regionalne uprave je neophodno u procesu poboljšanja ravnopravnosti između žena i muškaraca.

Novi Pazar, Sjenica i Tutin potpisnici su Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou, koja, između ostalog, obavezuje potpisnike na promovisanje rodne ravnopravnosti, primenu politika jednakih mogućnosti, sprovođenje aktivnosti i razvijanje mehanizama u cilju ostvarivanja ravnopravnosti polova.

NACIONALNI PRAVNI OKVIR

Naizgled nepravredno, ali zbog obima ovog dokumenta, neophodno je izostaviti mnogobrojna relevantna rešenja pravnih akata Republike Srbije. U najkraćem, izdvojićemo sledeće:

Ustav Republike Srbije

Ustav Republike Srbije⁷ proklamuje načelo vladavine prava. Vladavina prava je osnovna pretpostavka Ustava i počiva na neotuđivim ljudskim pravima. Između ostalog, „Država jemči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti⁸“.

Zakon o zabrani diskriminacije

Zakon o zabrani diskriminacije utvrđuje da su svi jednaki i da uživaju jednak položaj i jednaku pravnu zaštitu, bez obzira na lična svojstva. Svako je dužan da poštuje načelo jednakosti, odnosno zabranu diskriminacije⁹. Zakon, kao jedan od posebnih oblika, izdvaja zabranu diskriminacije na osnovu pola.

Rodna ravnopravnost kao predmet posebnog zakona u antidiskriminacionom zakonodavstvu Republike Srbije

Zakon o ravnopravnosti polova¹⁰ iz 2009. godine, između ostalog, predvideo je obaveze organa jedinica lokalne samouprave u cilju obezbeđivanja ravnopravnosti polova i ostvarivanja jednakih mogućnosti. Predvideo je da nadležni organi JLS razmatraju mere i aktivnosti koje su u funkciji ravnopravnosti polova i ostvarivanja jednakih mogućnosti u procesu usvajanja razvojnih planova i drugih akata. Takođe, u okviru postojećih akata o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji postojeće organizacije JLS, trebalo je organizovati stalno radno telo ili jednog zaposlenog za rodnu ravnopravnost i obavljanje poslova ostvarivanja jednakih mogućnosti, u skladu sa ovim zakonom. Veliki broj lokalnih samouprava postupio je u skladu sa zakonom. Zakon o rodnoj ravnopravnosti,

⁷ Ustav Republike Srbije, („Sl.glasnik RS“, br. 98/2006).

⁸ Ustav Republike Srbije, čl.15.

⁹ Zakon o zabrani diskriminacije („Sl. glasnik RS“, br.22/09), čl. 4.

¹⁰ Prestao da važi usvajanjem Zakona o rodnoj ravnopravnosti “Sl.glasnik RS”, br.52/21

međutim, mnogo preciznije predviđa obaveze organa javne vlasti na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou.

Članovi lokalnih tela za rodnu ravnopravnost (najčešće su to saveti ili komisije) moraju dobro poznavati rešenja koja donosi Zakon o rodnoj ravnopravnosti koji, nesumnjivo, predstavlja do sada najbolju osnovu za unapređenje ostvarivanja i promovisanja principa rodne ravnopravnosti, a sve s obzirom na ulogu tela u infrastrukturi jedinica lokalne samouprave.

Ciljevi koje treba postići njegovom implementacijom su unapređenje kontinuiranog strateškog opredeljenja Republike Srbije u ovoj oblasti, celovito i sistematično uređenje (ili inoviranje) i jačanje institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, kao i preciziranje obaveza poslodavaca i organa javne vlasti u pogledu planiranja i sprovođenja mera za unapređivanje rodne ravnopravnosti uvođenjem sistema stalne kontrole i nadzora u primeni ovog zakona¹¹.

Neke od obaveza organa javne vlasti su, između ostalog, da vrše rodnu analizu budžeta, da planiraju prihode i rashode sa ciljem unapređenja rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom, da sprovedu mere iz ovog zakona tako da one budu razvrstane po polu i starosnoj strukturi, da na godišnjem nivou objavljuju administrativne podatke o neplaćenom kućnom radu, da uvode u upotrebu rodno osetljiv jezik, itd.

Neka od rešenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti

Donošenje akcionih i drugih planova

Jedinice lokalne samouprave donose akcione planove¹² radi razvoja, unapređivanja i ostvarivanja rodne ravnopravnosti, kao i planove (i finansijske planove) ili programe rada, odnosno poslovanja organa javne vlasti koji obavezno sadrže i deo o rodnoj ravnopravnosti u organu javne vlasti.

Organi javne vlasti dužni su da kontinuirano prate ostvarivanje rodne ravnopravnosti u oblasti društvenog života za koju su nadležni, primenu međunarodnih standarda i Ustavom garantovanih prava u toj oblasti, upotrebu rodno osetljivog jezika u nazivima radnih mesta, položaja, zvanja i zanimanja, kao i da, u okvirima svojih nadležnosti, vode politiku jednakih mogućnosti za žene i muškarce i planiraju, donose, sprovedu i javno objavljuju rezultate posebnih mera.

Posebne mere

Dalje, organi javne vlasti koji imaju više od 50 zaposlenih i radno angažovanih lica dužni su da određuju i sprovedu posebne mere u zavisnosti od ciljeva koje je potrebno ostvariti njihovim određivanjem i sprovođenjem¹³. Deo plana ili programa organa javne vlasti koji se odnosi na

¹¹ Analiza efekata Zakona o rodnoj ravnopravnosti (str.4).

¹² Član 13. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

¹³ Član 16. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

ostvarivanje rodne ravnopravnosti naročito sadrži kratku ocenu stanja u vezi sa položajem žena i muškaraca u organu javne vlasti, uključujući i godine starosti, spisak posebnih mera, razloge za određivanje posebnih mera i ciljeve koji se njima postižu, početak primene, način sprovođenja i kontrole i prestanak sprovođenja posebnih mera;

Izveštavanje o realizaciji planova i programa – godišnji izveštaj o realizaciji godišnjeg plana ili programa

Još jedna od obaveza odnosi se na realizaciju i izveštavanje o realizaciji planova i programa¹⁴. Podaci o realizaciji plana ili programa u delu koji se odnosi na ostvarivanje rodne ravnopravnosti su sastavni deo godišnjeg izveštaja o realizaciji godišnjeg plana ili programa. Ovaj izveštaj jedinice lokalne samouprave usvajaju, u skladu sa relevantnim zakonima.

Aktivnosti iz akcionog plana

Obaveza jedinica lokalne samouprave je i da, do 31. januara tekuće godine, dostave Ministarstvu izveštaj o realizovanim aktivnostima utvrđenim Akcionim planom za sprovođenje Nacionalne strategije, ukoliko su odgovorni za realizaciju takvih aktivnosti.

Plan upravljanja rizicima

Plan upravljanja rizicima od povrede principa rodne ravnopravnosti predstavlja garanciju rodne perspektive, urođnjavanja i uravnotežene zastupljenosti polova u postupanjima organa javne vlasti¹⁵. Donošenju ovog plana prethodi procena rizika. Zakon propisuje obavezan sadržaj Plana upravljanja rizicima. Za donošenje, sprovođenje i izveštavanje o sprovođenju plana upravljanja rizicima odgovoran je rukovodilac organa javne vlasti. Ukoliko organ javne vlasti ima više od 50 zaposlenih i radno angažovanih lica, ove poslove mora obavljati lice zaduženo za rodnu ravnopravnost.

Lice zaduženo za rodnu ravnopravnost

Lice zaduženo za rodnu ravnopravnost se određuje iz reda zaposlenih, u skladu sa aktom o sistematizaciji radnih mesta, i to lice mora biti rukovodilac organizacione jedinice u kojoj su poslovi vođenja radne evidencije. Organ javne vlasti mora obaveštavati Ministarstvo o svakoj promeni lica zaduženog za ove poslove, a poslovi moraju biti tačno određene (praćenje, saradnja, izveštavanje). Lice mora biti obučeno za obavljanje svojih poslova, a Ministarstvo i NAJU uređuju program i način obuke ovih lica, u skladu sa zakonom.

¹⁴ Član 18. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

¹⁵ Član 19. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

Lice zaduženo za rodnu ravnopravnost prati sprovođenje politika i mera za ostvarivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti iz delokruga organa u kojem su zaposleni; prati stanje o polnoj strukturi zaposlenih i radno angažovanih lica u organu u kome su određeni i sastavlja zveštaje o utvrđenom stanju u pogledu dostignutog nivoa ostvarivanja rodne ravnopravnosti u oblasti iz delokruga organa; dostavlja izveštaje, u skladu sa zakonom, koje organ javne vlasti, nakon donošenja, dostavlja Ministarstvu; saraduje sa Ministarstvom i telima za rodnu ravnopravnost na pitanjima značajnim za ostvarivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti; priprema podatke, analize i materijale potrebne za rad tela za rodnu ravnopravnost; obavlja i druge poslove u skladu sa aktom o određivanju lica zaduženog za rodnu ravnopravnost.

Uravnotežena zastupljenost polova

Oni organi javne vlasti koji imaju organe upravljanja i organe nadzora u obavezi su da obezbede uravnoteženu zastupljenost polova u tim organima i na položajima. O ravnoteži brine organ koji imenuje tj daje saglasnost na imenovanje, i on je dužan da prati stanje i preuzima posebne mere u slučaju osetno neuravnotežene zastupljenosti polova, osim ako prema prirodi posla to nije moguće. Organ javne vlasti dužan je i da uspostavi mehanizme praćenja napretka u dostizanju ravnoteže zastupljenosti polova u organima upravljanja i nadzora.

Tela za rodnu ravnopravnost

U jedinicama lokalne samouprave obrazuju se tela za rodnu ravnopravnost¹⁶, i to **komisija za rodnu ravnopravnost u skupštini jedinice lokalne samouprave, kao stalno radno telo skupštine**, koje čine odbornici, a sve akte koji se upućuju skupštini razmatra iz rodne perspektive, i **savet za rodnu ravnopravnost koji se obrazuje u organima uprave jedinice lokalne samouprave**, a čine ga imenovana ili postavljena lica, predstavnici ustanova, organa i organizacija u oblastima značajnim za rodnu ravnopravnost i sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, prati stanje u oblasti rodne ravnopravnosti, inicira i predlaže mere za unapređenje rodne ravnopravnosti. U radu saveta obavezno učestvuju i lica zadužena za rodnu ravnopravnost u organima uprave jedinice lokalne samouprave, koja tim savetima pružaju stručnu i administrativno-tehničku potporu u radu.

Tela za rodnu ravnopravnost JLS saraduju međusobno, kao i sa svim drugim telima za rodnu ravnopravnost na nivou jedinice lokalne samouprave, autonomne pokrajine i Republike. Aktima skupštine jedinice lokalne samouprave bliže se uređuju izbor, nadležnosti i način rada tela za rodnu ravnopravnost.

Godišnje izveštavanje o ostvarivanju rodne ravnopravnosti

¹⁶ Član 63. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

Godišnji izveštaji o ostvarivanju rodne ravnopravnosti imaju propisan sadržaj¹⁷. Međutim, tela za rodnu ravnopravnost u jedinicama lokalne samouprave dužna su da o podacima koje propisuje zakon, i koji su sadržani na određenom obrascu, sastave i godišnji izveštaj koji sadrži i ocenu stanja rodne ravnopravnosti u jedinici lokalne samouprave za čiju teritoriju su obrazovana tela za rodnu ravnopravnost, kao i razloge zašto nije (ako nije) ostvarena uravnotežena zastupljenost muškaraca i žena.

Odložene specijalizovane usluge

Posebno mesto u unapređivanju rodne ravnopravnosti nalaze i propisane specijalizovane usluge koje pružaju jedinice lokalne samouprave, kao što je obezbeđivanje sigurnog smeštaja ženama žrtvama nasilja i njihovoj deci u sigurnim kućama ili prihvatilištima, koji su besplatni za sve žene i njihovu decu bez obzira na njihovo mesto prebivališta ili boravišta i dostupni 24 časa, sedam dana u nedelji, prilagođeni potrebama žena žrtava nasilja i pružanje besplatne podrške žrtvama seksualnog nasilja, koji su dostupni 24 časa, sedam dana u nedelji, kao i pružanje kontraceptivne zaštite i zaštite od polno prenosivih bolesti i sudsko-medicinskog pregleda. Obaveza pružanja ovih usluga odložena je za početak 2024. godine, što omogućava lokalnim samoupravama dovoljno vremena za strateško planiranje. U ovim poslovima članovi lokalnih tela za ravnopravnost moraju naći svoje značajno mesto.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici

Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da je rodno zasnovano nasilje (i porodično nasilje) najozbiljniji i najteži oblik diskriminacije na osnovu pola, te možemo zaključiti da je rodno zasnovano nasilje najteža posledica rodne neravnopravnosti.

Prevenција nasilja biće najefikasnija ako sagledamo sve aspekte rodne neravnopravnosti, jer unapređenje rodne ravnopravnosti nije samo alat za prevenciju i suzbijanje nasilja, već je i podloga za razumevanje zašto je nasilje u direktnoj vezi sa rodnom neravnopravnošću.

Zato je još jedan od izuzetno značajnih propisa predstavljao i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici¹⁸. Cilj ovog zakona je da na opšti i jedinstven način uredi organizaciju i postupanje državnih organa i ustanova i tako omogući delotvorno sprečavanje nasilja u porodici i hitnu, blagovremenu i delotvornu zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici.

Za sprečavanje nasilja u porodici i pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i žrtvama krivičnih dela određenih ovim zakonom nadležni su policija, javna tužilaštva, sudovi opšte nadležnosti i prekršajni sudovi, kao nadležni državni organi, i centri za socijalni rad, kao ustanove.

¹⁷ Član 65. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

¹⁸ Usvojen 2016. godine, stupio na snagu 1. juna 2017. godine

Lokalna tela za rodnu ravnopravnost svakako imaju i zakonom definisanu ulogu u sprečavanju nasilja u porodici¹⁹, i to preko davanja pomoći i obaveštavanja o nasilju, kao i pružanjem podrške žrtvama nasilja. Međutim, uloga ovih tela u prevenciji i suzbijanju rodno zasnovanog nasilja može i treba biti daleko šira.

Krucijalni element u sistemu sprečavanja nasilja sastoji se u saradnji svih relevantnih aktera, kako nadležnih državnih organa i centara za socijalni rad, tako i drugih ustanova iz oblasti dečije, socijalne zaštite, obrazovanja, vaspitanja zdravstva.

Pored toga, svako (lice, organ javne vlasti, poslodavac, ustanova) dužan je da prijavi svaki vid nasilja zasnovan na polu i rodu, kao i svaki vid nasilja prema ženama²⁰.

MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST NA NACIONALNOM NIVOU

Već nepunih 8 godina *koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost* predstavlja nacionalni koordinacioni mehanizam za pitanja rodne ravnopravnosti. Ima mandat da koordinira rad organa državne uprave i drugih institucija u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti, kao i položaja žena i muškaraca u Republici Srbiji. Između ostalog, koordinira izradu Rodnog profila Srbije, kao i merenje indeksa rodne ravnopravnosti, instrumenta kojim se prate rodne nejednakosti u svim važnim segmentima jednog društva.

Saradnja lokalnih tela za ravnopravnost sa Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost sasvim sigurno može doprineti bržem i efikasnijem postizanju ciljeva, te je jedna od "veza" na kojoj obostrano treba kontinuirano raditi.

Sektor za antidiskriminacionu politiku i rodnu ravnopravnost u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava obavlja, možemo reći takođe, poslove državne uprave koji se odnose na, između ostalog, pitanja u vezi sa rodnom ravnopravnošću s ciljem unapređenja rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji.

Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, mora biti viđen kao strateški veoma važan partner lokalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost. Saradnja ovih tela može omogućiti direktan protok informacija, ali i uticaja u cilju efikasnijeg sprovođenja aktivnosti u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti.

S druge strane, mehanizme zaštite, pored sudske zaštite, predstavljaju dva nezavisna državna organa - Zaštitnik građana i Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i Republička agencija za mirno rešavanje radnih sporova.

¹⁹ Član 7. stav 2. Zakona o sprečavanju nasilja u porodici

²⁰ Član 53. Zakona o rodnoj ravnopravnosti

MEHANIZMI ZA RODNU RAVNOPRAVNOST NA LOKALNOM NIVOU

U Republici Srbiji, a na osnovu ranije važećeg Zakona o ravnopravnosti polova, ali i uspostavljanjem prakse kroz implementaciju projektnih aktivnosti, lokalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost osnivani su, najčešće, kao skupštinska radna tela, zatim kao tela (ili jedno lice) pri opštinskom/gradskom veću, zatim je u nekim opštinama imenovano lice zaduženo za oblast rodne ravnopravnosti. U velikom broju opština/gradova, pitanjima rodne ravnopravnosti bavi se osoba zaposlena u opštinskoj ili gradskoj upravi, a osnivane su i kancelarije za rodnu ravnopravnost. U nekim opštinama/gradovima postoji više od jednog mehanizma za rodnu ravnopravnost. U većini lokalnih samouprava govorimo o savetima za rodnu ravnopravnost, u nekim su to komisije. Zaštitnik građana je u svom posebnom izveštaju²¹ iz 2018. godine konstatovao da ni nacionalni propisi, ni opšti akt JLS, nisu precizno uređivali nadležnosti, postupanje, ovlašćenja načina rada ovih lica/tela, a ni kompetencije kojima se očekuje da ova lica raspolažu, kao ni načinom i kriterijumima određivanja za obavljanje ovih poslova (imenovanje ili zaduženje). Zakon o rodnoj ravnopravnosti je, uglavnom, ispravio ove propuste.

Ustrojstvo saveta/komisija kao dela infrastrukture jedinica lokalne samouprave

Statutom grada ili opštine predviđeno je formiranje stalnih i povremenih radnih tela, dok je poslovnikom skupštine opštine ili grada detaljnije objašnjena nadležnost stalnih i povremenih radnih tela, koja su to radna tela i slično. Stalna i povremena radna tela mogu biti obrazovana i aktom gradskog ili opštinskog Veća.

Broj radnih tela određen je aktima lokalne samouprave, kao i njihov oblik. Zadaci, ili možda je pravilnije reći, nadležnosti određeni su aktima u skladu sa poslovnikom i statutom. Sve akte u vezi sa telima za rodnu ravnopravnost treba usaglasiti sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

Obaveza lokalnih samouprava po novom Zakonu o rodnoj ravnopravnosti je saradnja tela za ravnopravnost na lokalnom nivou, i to treba uzeti u obzir prilikom uređivanja nadležnosti, kao i način rada ovih tela koje svojim aktima uređuje skupština jedinice lokalne samouprave. Komisija za rodnu ravnopravnost i savet za rodnu ravnopravnost saraduju međusobno. Međutim, istaknuta je deklarativna obaveza saradnje ovih tela i sa svim drugim telima za rodnu ravnopravnost na nivou jedinice lokalne samouprave, autonomne pokrajine i Republike Srbije.

Izbor članova saveta

Broj i sastav članova stalnih radnih tela uređuje se poslovnikom skupštine grada ili opštine, odnosno aktom o obrazovanju tela, u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. Poslovnikom treba utvrditi

²¹ https://www.ombudsman.rs/attachments/article/5901/Zastitnik%20gradjan_srpski.pdf

i izbor, prava i dužnosti predsednika i članova stalnih radnih tela, kao i druga pitanja od značaja za rad stalnih radnih tela. Svaka jedinica lokalne samouprave određuje ova pitanja shodno parametrima same lokalne samouprave. Međutim, skrećemo pažnju na odredbe Zakona o rodnoj ravnopravnosti i preciziran sastav komisije i tela za rodnu ravnopravnost. Prilikom usaglašavanja akata sa važećim propisima, treba uzeti u obzir i druge parametre kao što je profesionalni profil osoba koje će činiti ta tela, kao i njihovo iskustvo u oblasti rodne ravnopravnosti.

Tela (savet/komisija) za rodnu ravnopravnost iznikla su iz dvoslojnog korena – prvi izvor su propisi Republike Srbije, najpre Zakon o lokalnoj samoupravi i Zakon o rodnoj ravnopravnosti, a drugi izvor predstavljaju lokalni pravni akti koji detaljnije uređuju rad ovih radnih tela.

U tekstu su navedene neke od obaveza jedinica lokalne samouprave proistekle iz (novog) Zakona o rodnoj ravnopravnosti koje se odnose na formiranje tela za rodnu ravnopravnost.

Šta je obaveza jedinica lokalne samouprave u tom slučaju? Jedinice lokalne samouprave dužne su da usklade odgovarajuće akte sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, a ukoliko nemaju osnovana tela za rodnu ravnopravnost, odnosno lica zadužena za rodnu ravnopravnost da donesu odgovarajuće akte o osnivanju tih tela, odnosno određivanju lica zaduženog za rodnu ravnopravnost. Rok je 6 meseci od dana stupanja na snagu Zakona o rodnoj ravnopravnosti, koji je istekao istekom 2020. godine.

Važno! Izgradnja kapaciteta u oblasti rodne ravnopravnosti znači izgradnju ili jačanje znanja, veština i sposobnosti pojedinca, institucija, grupa ili organizacija da obavljaju poslove, rešavaju probleme, postavljaju i ostvaruju ciljeve u oblasti rodne ravnopravnosti, na održiv i transparentan način.

Novi Pazar, Tutin i Sjenica poseduju dragoceno iskustvo s obzirom na dugogodišnje funkcionisanje tela za rodnu ravnopravnost, u skladu sa, za određeni period, relevantnim propisima.

Delokrug rada

Članovi tela za rodnu ravnopravnost treba da imaju u vidu da se njihove aktivnosti kreću u velikom opsegu nadležnosti. Između ostalog, to je davanje mišljenja na predloge propisa i odluka koje donosi skupština grada ili opštine, i obavljanje drugih poslova koji se utvrđuju statutom i poslovnikom. No, članovi tela za rodnu ravnopravnost obavljaju poslove koji su usmereni ka praćenju, unapređivanju i osnaživanju ravnopravnosti polova, predlažu aktivnosti i preduzimaju mere koje će doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti, kontrolišu usklađenost akata sa relevantnim propisima, prate zakonske promene i vrše potrebna usklađivanja akata. Oni imaju važnu ulogu podsticanja saradnje relevantnih faktora kao što je saradnja organizacija civilnog društva sa organima javne vlasti na lokalnom nivou. Iniciranje donošenja akcionih planova u oblasti rodne ravnopravnosti koji

obuhvataju sve aktivnosti predviđene propisima još jedan je od bitnih zadataka članova tela za ravnopravnost.

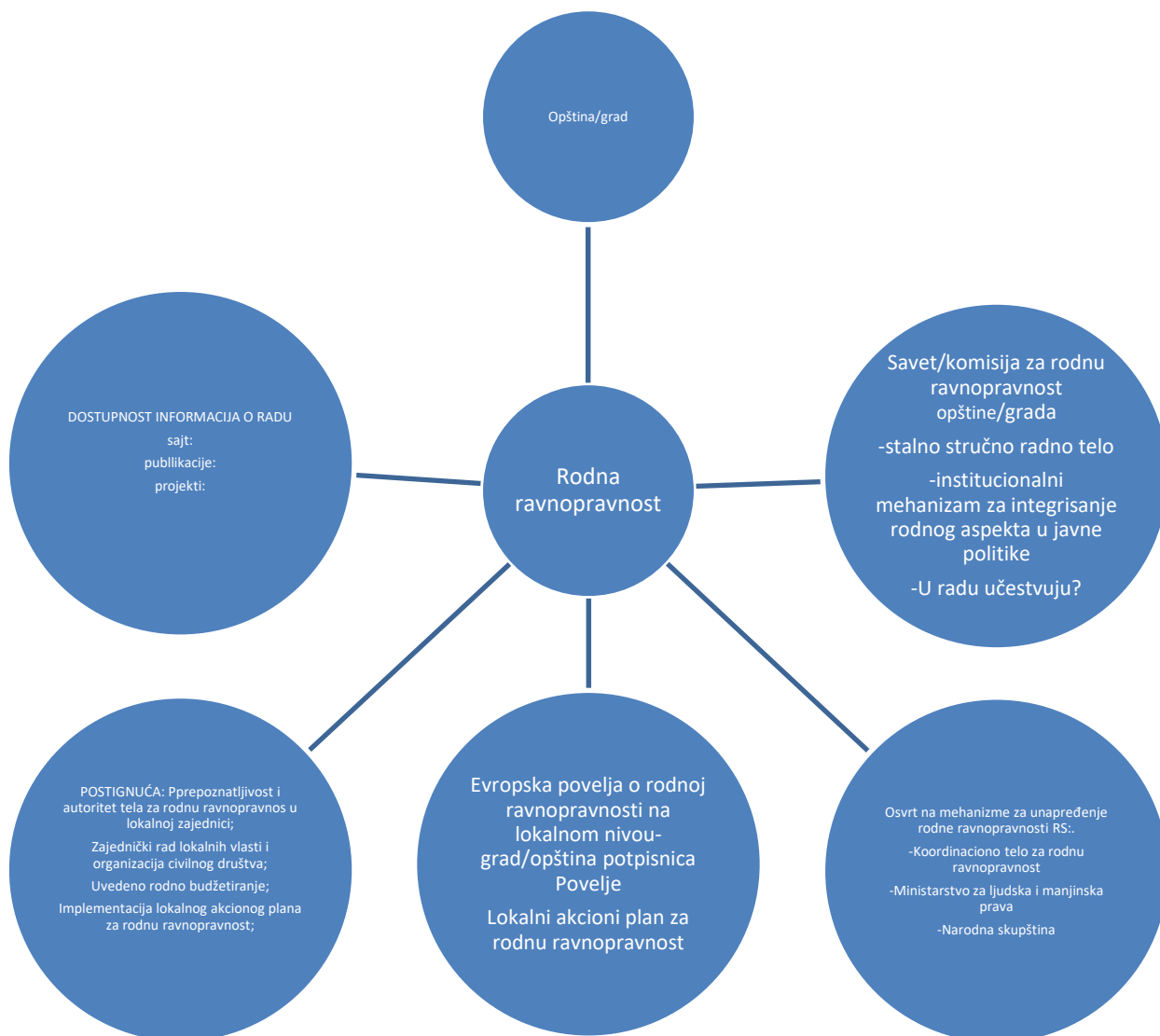
Ključna poruka članovima saveta/komisija za rodnu ravnopravnost sastoji se u podsećanju da su oni u poziciji, a na osnovu zakonskih ovlašćenja, da iniciraju, osmišljavaju, pokreću i realizuju saradnju sa svim drugim radnim telima, i drugim delovima jedinice lokalne samouprave, sa svim organima i organizacijama, javnim preduzećima i drugim pravnim licima, a posebno su podstaknuti da ostvaruju produktivnu saradnju sa lokalnim organizacijama civilnog društva, i to ne samo onim koje se bave rodnom ravnopravošću u najširem smislu te reči. S obzirom da politika rodne ravnopravnosti mora biti deo svih drugih politika, aktivnosti i akcija, članovi saveta/komisija su u poziciji da, u skladu sa propisima, upravo potenciraju nove oblike saradnje, kao i unapređuju do sada postojeće.

Prava, obaveze i očekivanja od predsedavajućeg i članova tela za rodnu ravnopravnost

Obaveze predsedavajućeg i članova tela za rodnu ravnopravnost, jasno je, ne završavaju se postavljenim pravnim okvirom, odnosno, bolje je reći, upravo počinju dobro postavljenim formalnim okvirom.

Takođe, članovi tela za rodnu ravnopravnost treba da imaju pristup informacijama koje su relevantne za njihov rad i odlučivanje. Potrebno je ustanoviti procedure koje obezbeđuju blagovremeno, redovno i potpuno informisanje o pitanjima o kojima se diskutuje i odlučuje na nivou lokalne samouprave kako bi članovi tela za rodnu ravnopravnost uticali, sa aspekta svoje nadležnosti, na iste. S druge strane, obaveza predlagачa odluka u jednoj lokalnoj samoupravi treba da bude obrazložena, uzimajući u obzir rodni aspekt. Dakle, telo za rodnu ravnopravnost treba da bude, u skladu sa procesnim pravilima, uključeno u oblikovanje lokalnih politika, kreiranje strateških planskih dokumenata, budžetski proces, kao i prilikom usvajanja odluka iz domena nadležnosti opštine odnosno drugih jedinica lokalne samouprave.

Predsedavajući i članovi tela za rodnu ravnopravnost moraju insistirati na unapređenju involviranosti ovih stručnih tela u različite oblasti i politike i to u dva pravca: jedan je učešće u radu drugih saveta/komisija, a drugi je učešće u procedurama donošenja odluka u smislu potrebnih podataka, sprovođenja konsultacija, razmene informacija i slično.

Dijagram prikazuje moguću raspodelu značajnih segmenata rada tela za ravnopravnost koji utiču na unapređivanje rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici

STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE (SOP)

Šta su standardne operativne procedure

Jedinice lokalne samouprave predstavljaju organ javne vlasti poseban po svojoj složenosti i značaju. U kreiranju i objašnjenju važnosti postojanja standardnih operativnih procedura polazi se od postojećeg relevantnog zakonodavnog okvira, međunarodnih i domaćih standarda i postojećih dobrih praksi u domenu rodne ravnopravnosti. Takođe, treba imati u vidu i osnovne principe/načela kao što su načelo zabrane diskriminacije, načelo najboljeg interesa korisnika, načelo integriteta i dostojanstva korisnika, načelo javnosti rada, i slično. Sve standardne operativne procedure kreiraju se u skladu sa svim relevantnim načelima i principima.

Standardne operativne procedure (u daljem tekstu: SOP) predstavljaju dokument kojim se uspostavljaju specifične procedure između različitih aktera koji učestvuju, kroz različite aktivnosti, u unapređenju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. SOP su rezultat dogovora tih strana. Sadržaj SOP odražava uloge i odgovornosti svih aktera, pojedinaca, tela, organizacija. SOP se može posmatrati kao specifična infrastruktura unutar JLS izgrađena da pomogne dostizanju postavljenih ciljeva.

Svrha standardnih operativnih procedura sastoji se u adekvatnom pozicioniranju svih relevantnih tela u strukturi jedinica lokalne samouprave u procesu rada na unapređivanju rodne ravnopravnosti. Ustanovljavanje SOP će u mnogome olakšati strukturama u JLS da odgovore zakonskim obavezama, akcionim planovima, i pojedinačnim potrebama građana. U skladu sa nadležnostima propisanim zakonom ili nekim drugim pravnim aktom, kao i internim aktima, jedinice lokalne samouprave dužne su da koordiniraju aktivnosti različitih aktera kako bi sistem pružio najadekvatniji odgovor na uspostavljene obaveze. Takođe, u skladu sa ciljevima koje JLS postavlja u svojim akcionim planovima, SOP će pomoći da se ciljevi dostignu na zakonit, transparentan i svrsishodan način.

Kako razviti SOP

JLS, odnosno telo za rodnu ravnopravnost, razvijaju SOP u konsultativnom procesu u kojem učestvuju svi relevantni akteri. Ovaj proces mora obuhvatiti sve relevantne činioce koji će jednom kreirane standardne operativne procedure primenjivati u svom svakodnevnom radu. Sam proces je od izuzetne važnosti i on podrazumeva vođenje dijaloga, unapređivanje znanja u ovoj oblasti, učešće svih strana, pregovaranje, prilagođavanje važećim internim aktima i postavljenim prioritetima.

Da ponovimo: SOP se razvija u okviru postojećih propisa, odnosno zakona i podzakonskih akata, a unutrašnji okvir daju institucije u okviru koje se razvijaju SOP svojim aktima.

Koraci u razvijanju SOP-a (telo za rodnu ravnopravnost označićemo kao savet)

1. Savet za rodnu ravnopravnost predlaže formiranje radne grupe za razvijanje SOP-a koja se sastoji od predstavnika različitih sektora (interno i eksterno posmatrano); Članovi radne grupe su i donosioci odluka, lica na pozicijama odlučivanja u sistemu lokalne samouprave, kao i predstavnici civilnog sektora;
2. Postaviti vremenski okvir i parametre za proces razvijanja SOP-a, uključujući i periode konsultacija sa grupama ili pojedincima, zavisno od konkretnog SOP-a;
3. Postaviti okvir prikupljanja podataka, kao i izvor i vrstu podataka;
4. Organizovati konsultativne sastanke radi prikupljanja podataka sa širom grupom ključnih aktera u svakom sektoru (primer: zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita), i na svakom nivou (po potrebi), kao i sastanke sa širom grupom aktera na internom nivou (predstavnici skupštine opštine, veća opštine, stalnih radnih tela, javnih ustanova i slično); Sastanke treba organizovati prema potrebi i sa širom grupom predstavnika OCD;
5. Na osnovu do sada prikupljenih podataka razviti nacrt SOP-a; Nacrt mora biti baziran i na detaljnom pregledu i analizi zakona, politika, akcionih planova i razgovora sa ključnim akterima iz relevantnih polja;
6. Nacrt SOP-a predstaviti svim sagovornicima u svim fazama;
7. Revidirati nacrt SOP-a tako da nacrt reflektuje postignute sporazume sa zainteresovanim stranama sve do finaliziranja SOP-a;
8. Završiti proces kreiranja SOP-a tako što radna grupa predstavlja SOP ključnim akterima i zainteresovanim stranama u okviru jedinice lokalne samouprave, kao rezultat konsultativnog procesa prihvaćenog od svih strana;
9. Pristupiti potpisivanju SOP-a;
10. Primerak SOP-a i informacije o SOP-u dostaviti svim stranama koje su bile uključene u proces i obavestiti ih o budućim koracima, na primer treninzima, koji će pomoći u implementaciji SOP-a.

Snaga SOP je u njihovoj prihvaćenosti od strane svih relevantnih aktera koji već svojim učešćem u procesu donošenja SOP-a garantuju njihovu efikasnu implementaciju u lokalnoj zajednici.

RAZVOJ, DONOŠENJE I ANALIZA JAVNIH POLITIKA

Javne politike predstavljaju pravac delovanja izvršne vlasti, Vlade (njenih ministarstava i državne uprave), kao i lokalne samouprave, ka ostvarivanju ekonomskih i društvenih ciljeva koji su u najboljem interesu građana.

Kreiranje javnih politika pokreće se inicijativom organa vlasti, građana, OCD i drugih. Da bi javna politika istinski ispunila svoj cilj, proces (analiza, formulisanje, usvajanje, sprovođenje, praćenje, vrednovanje) njenog kreiranja mora biti konsultativan i mora obuhvatiti sve zainteresovane strane. Ali na koji način?

Šta znači gender mainstreaming?

Ovaj, poslednjih godina često korišćeni termin, znači uvođenje rodne perspektive u glavne tokove, odnosno javne politike. Dakle, prioritete i potrebe muškaraca i žena, radi postizanja ravnopravnosti polova, treba ugraditi u sve zakone, strategije, planove, akcije. Međutim, uvođenje rodne perspektive ne znači dodavanje „ženske strane priče“, pa čak nije dovoljno ni povećati stepen učešća žena u procesima odlučivanja. Ukoliko zaista hoćemo da gradimo i sprovodimo ravnopravne javne politike, one moraju obuhvatiti ugrađivanje percepcija, iskustava, znanja i interesa i žena i muškaraca u sve faze procesa.

Pozicioniranje rodne ravnopravnosti u centar donošenja odluka, kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih planova, kreiranje budžeta, u građenje institucionalnih struktura i postupaka. Uobličavanje politika gradi se na osnovu percepcija, iskustva, znanja i interesa i žena i muškaraca.

Uvođenje rodne perspektive podrazumeva, između ostalog, rodno slepilo, rodno razvrstane podatke, rodne procene, afirmativne mere, rodno odgovorni budžet, kao i korišćenje rodno senzitivnog jezika.

Osnove razvoja, donošenja i analize javnih politika

Članovi tela za rodnu ravnopravnost, u infrastrukturi jedne lokalne zajednice, svojevrsni su lideri promena koje moraju zadirati u sve pore lokalnih mehanizama. Članovi tela za rodnu ravnopravnost moraju imati na umu da istinske promene moraju početi od reorganizacije procedura i rutina, jer su postojeće, u najvećem broju slučajeva rodno slepe, i protkane predrasudama. Nema neutralnosti. Ima razlika. I upravo te razlike moraju biti uzete u obzir prilikom kreiranja i implementacije programa, odluka, propisa, akcija.

Rodno ravnopravan razvoj javnih politika je onaj koji integriše polne/rodne razlike u naše aktivnosti. Bez sumnje, ove razlike treba integrirati u sve aktivnosti, i u svakoj njihovoj fazi.

Rodna analiza je proces u kojem će se proceniti različit uticaj postojeće ili predložene politike, programa, propisa na muškarce i žene. Omogućiće da se politika sprovodi uz uvažavanje rodni razlika, prirode odnosa između muškaraca i žena i njihove različite društvene stvarnosti, očekivanja, ekonomskih okolnosti. To je alat koji će nam reći kako i zašto su žene i muškarci pogođeni političkim pitanjima. Rodna analiza će pokazati da rodno neutralna politika gotovo da ne postoji.

Koraci u rodnoj analizi:

Identifikovanje i definisanje problema

Definisanje željenih (očekivanih) ishoda

Definisanje postojećih informacija i konsultacija

Sprovođenje istraživanja (ili drugog metoda pribavljanja podataka)

Razvijanje i analiza opcija

Donošenje preporuka (odluka)

Informisanje svih aktera o odluci

Procena kvaliteta analize

Alati za analizu predloga politike ili lokalne odluke

Alati moraju biti prilagođeni predmetnoj politici, odluci, odnosno aktivnosti koja se sprovodi. Poslužićemo se primerima.

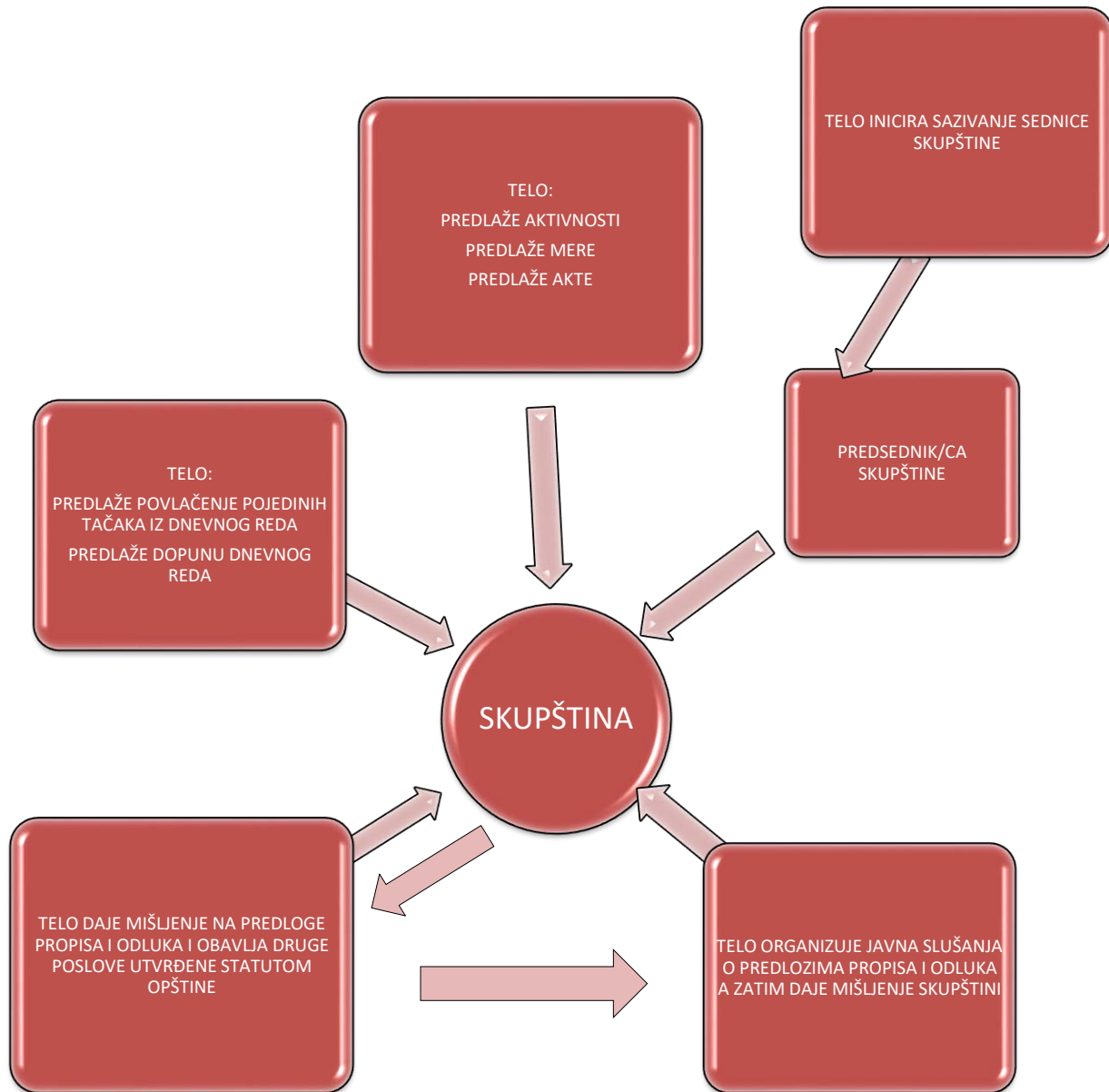
Protokoli za aktivnost - Ukoliko sprovodimo istraživanje, treba osigurati ravnopravno učešće žena u njemu, ukoliko to nije moguće, treba dati objašnjenje zašto ne. Ako istraživanje podrazumeva osetljive teme, kao na primer rodno zasnovano nasilje, obaveza je posebno zaštititi učesnike/ce i poštovati etičke standarde u poslu. U ovakvim istraživanjima može doći i do neželjenih posledica prilikom intervjua, na primer. Zato lica koja vrše intervjue moraju biti unapred pripremljena I rodno senzitivno edukovana za reagovanje u takvim situacijama.

Uključivanje zainteresovanih strana – Rodna ravnopravnost počinje tako što za stolom sede pravi ljudi. Odgovorite na pitanje da li ljudi za stolom predstavljaju grupe koje su potrebne za suštinski razgovor i promovisanje rodne ravnopravnosti? Pored ovih strana, odgovorite na pitanje koji je nivo doprinosa potreban, a koji ostvaren od drugih grupa i pojedinaca, muškaraca I žena, lokalnih organizacija civilnog društva I institucija? Postavite i pitanje šta ste uradili da zainteresujete one koji nisu zainteresovani za temu/aktivnost, a po svojoj prirodi bi trebalo.

Upitnici – pitanja (ovaj termin treba posmatrati široko, u smislu alata) treba osmišljavati za oba pola, treba voditi računa o rodno senzitivnom jeziku. Uzimajući u obzir politiku jednakih mogućnosti, voditi računa o doživljaju seksualnosti/pola od strane određenih osoba, te voditi računa o tome. Obavezno treba voditi računa o snazi stereotipa I predrasuda u određenoj lokalnoj zajednici i njihovim efektima na određenu situaciju.

Uvek imajte na umu da rodne razlike utiču na mnoge okolnosti i ukoliko te razlike prenebregnemo, rezultati do kojih želimo da dođemo neće biti (dovoljno) relevantni. Ukoliko želimo da sprovedemo istraživanje, čak je i mesto i vreme intervjuisanja bitno. Postoje mesta koja su “zabranjena” ženama, postoji doba dana u kojem žene ne mogu odvojiti svoje vreme za jedan intervju. Zavisno od teme, ponekad je obavljanje intervjua u kući upravo najlošiji izbor jer u toj situaciji žena neće biti u mogućnosti da govori otvoreno. Ovakav uticaj ignorisanja rodnih razlika može se pronaći i u drugim situacijama, zavisno od konkretne aktivnosti.

Imajući u vidu nadležnosti lokalnih tela za rodnu ravnopravnost, njihove obaveze u donošenju javnih politika, ili, konkretnije, pravnih akata, možemo analizirati u dva pravca– donošenje akata na osnovu inicijative tela za rodnu ravnopravnost, i učešće tela za rodnu ravnopravnost u donošenju drugih odluka iz nadležnosti lokalne samouprave. Prikazan dijagram predstavlja moguće putokaze, dok svaka lokalna samouprava nosi svoje specifičnosti u pravima i procedurama, u skladu sa internim aktima i relevantnim zakonskim odredbama.

POJMOVNIK RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Zakon o rodnoj ravnopravnosti usvojen je 2021. godine. Kada govorimo o pojmovima rodne ravnopravnosti, najpre skrećemo pažnju na značenje određenih pojmova u skladu sa ovim zakonom. No, na ovom mestu će objašnjenje pojedinih pojmova, ipak, biti nešto šire, te su pojedina pojmovna objašnjenja preuzeta iz Rečnika rodne ravnopravnosti Evropske unije. Ukoliko želite da se dodatno informišete o pojmovima rodne ravnopravnosti upućujemo vas da Rečnik rodne ravnopravnosti Evropske unije pogledate i na srpskom jeziku²².

Pol predstavlja biološku karakteristiku na osnovu koje se ljudi određuju kao žene ili muškarci;

Rod označava društveno određene uloge, mogućnosti, ponašanja, aktivnosti i attribute, koje određeno društvo smatra prikladnim za žene i muškarce uključujući i međusobne odnose muškaraca i žena i uloge u tim odnosima koje su društveno određene u zavisnosti od pola;

Osetljive društvene grupe su žene sa sela, žrtve nasilja, kao i grupe lica koje se zbog društvenog porekla, nacionalne pripadnosti, imovnog stanja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, starosti, psihičkog i/ili fizičkog invaliditeta, života u nerazvijenom području ili iz drugog razloga ili svojstva nalaze u nejednakom položaju;

Seksizam su postupci ili stavovi koji diskriminišu ljude samo na osnovu njihovog pola;

Ejdzizam označava nipodaštavajući stav prema osobama starijeg životnog doba;

Segregacija je svaki akt kojim fizičko ili pravno lice razdvaja bez objektivnog i razumnog opravdanja druga lica ili grupu lica na osnovu ličnog svojstva. Dobrovoljno odvajanje od drugih lica na osnovu ličnog svojstva ne predstavlja segregaciju.

Rasizam verovanje da je jedna rasa bolja i vrednija od druge, a na osnovu verovanja da postoje urođene razlike među rasama. Diskriminacija na osnovu rase naziva se rasna diskriminacija;

Homofobija je iracionalni strah od homoseksualnosti i odbojnost prema homoseksualnosti i prema lezbejkama, homoseksualcima i biseksualnim ljudima na osnovu predrasuda i stereotipa;

Seksualna orijentacija je sposobnost svake osobe za duboku emotivnu, afektivnu i seksualnu privlačnost i intimne odnose sa osobama različitog pola, istog pola ili više različitih polova;

Marginalizacija je stavljanje pojedinca ili grupe u nepovoljniji položaj u odnosu na položaj većine, a samim tim izlaganje te grupe ili pojedinca većem riziku od siromaštva, socijalne isključenosti, diskriminacije, i nasilja;

²² <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=sr-Cyrl-RS>

Mizoginija mržnja ili odbojnost prema ženama i devojčicama

Jednake mogućnosti podrazumevaju jednako ostvarivanje prava i sloboda žena i muškaraca, njihov ravnopravni tretman i ravnopravno učešće u političkoj, ekonomskoj, kulturnoj i drugim oblastima društvenog života i u svim fazama planiranja, pripreme, donošenja i sprovođenja odluka i ravnopravno korišćenje njihovih rezultata, bez postojanja rodni ograničenja i rodne diskriminacije;

Rodna analiza predstavlja procenjivanje uticaja posledica svake planirane aktivnosti, uključujući zakonodavstvo, mere i aktivnosti, javne politike i programe, po žene i muškarce i rodnu ravnopravnost u svim oblastima i na svim nivoima;

Rodna perspektiva odnosi se na uzimanje u obzir rodni razlika, razlika po polu i različiti interesa, potreba i prioriteta žena i muškaraca i njihovo uključivanje u sve faze planiranja, pripreme, donošenja i sprovođenja javni politika, propisa, mera i aktivnosti;

Urođnjavanje sredstvo za ostvarivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti kroz uključivanje rodne perspektive u sve javne politike, planove i prakse I to sagledavanjem razlika između potreba muškaraca I žena u svim politikama, akcijama, situacijama;

Rodna evaluacija kada se evaluacija primenjuje kao metoda rodne ravnopravnosti, ona integriše pitanja rodne ravnopravnosti u ciljeve evaluacije, ali I u metodologiju, pristupe I upotrebu evaluacije.

Nasilje prema ženama označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije prema ženama i sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno, finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu;

Nasilje u porodici označava svako delo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li izvršilac deli ili je delio isto boravište sa žrtvom;

Uznemiravanje jeste svako neželjeno ponašanje koje ima za cilj ili posledicu povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu pola, odnosno roda, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, zastrašujuće, ponižavajuće i uvredljivo okruženje;

Viktimizacija lošije postupanje prema nekom isključivo ili uglavnom zbog toga što su tražili, odnosno nameravaju da traže zaštitu od diskriminacije ili zbog toga što su ponudili ili nameravaju da ponude dokaze o diskriminatorskom postupanju.

Diskriminacija je kada jedno lice ili grupu lica tretiramo neravnopravno, nejednako u odnosu na sve druge u istoj ili sličnoj situaciji, a na osnovu nekog njegovog, njenog ili njihovog ličnog svojstva;

Višestruka diskriminacija diskriminacija lica po osnovu dva ili više ličnih svojstava bez obzira na to da li se uticaj pojedinih ličnih svojstava može razgraničiti

Grupe u nepovoljnijem položaju su one grupe ili pojedinci koji su u većem riziku od siromaštva, socijalne isključenosti, diskriminacije i nasilja u odnosu na većinu;

Diskriminacija prema ženama predstavlja bilo kakvo pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje na osnovu pola, odnosno roda, u odnosu na druge u istoj ili sličnoj situaciji. Pol/rod (ili bilo koje drugo lično svojstvo) je bitno obeležje akta diskriminacije.

Indeks rodne ravnopravnosti predstavlja jedinstveni alat za merenje koji sintetiše složenost rodne ravnopravnosti kao višedimenzionalnog koncepta u korisnu i lako razumljivu meru;

Indeks rodnog razvoja je direktna mera rodnih praznina u dostignućima humanog razvoja u tri osnovna područja ljudskog razvoja: Zdravstvu, obrazovanju i upravljanju ekonomskim resursima;

Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) predstavlja inovativni alat javne politike kojim se procenjuje uticaj politika i budžeta iz rodne perspektive i osigurava da oni ne produbljuju rodnu neravnopravnost, već doprinose ravnopravnijem društvu za žene i muškarce. Predstavlja uvođenje principa rodne ravnopravnosti u budžetski proces, što podrazumeva rodnu analizu budžeta i restrukturiranje prihoda i rashoda sa ciljem unapređenja rodne ravnopravnosti.

Rodno diferenciran jezik – sada znamo šta znači rod. Ali šta je rodno diferenciran jezik? Diferenciranje je izvedenica iz stranog (engleskog) jezika i znači razlikovanje. Znači u pitanju je pravljenje razlike u jeziku na osnovu roda. Kada kažemo da upotrebljavamo rodno diferenciran jezik, znači da uvažavamo činjenicu da u našem izražavanju prepoznamo muški i ženski rod kada o nekome govorimo, odnosno da muški rod jeste upravo to – muški rod, a ne neutralan rod.

Rodno osetljiv jezik – sve češće čujemo termine kao što su „rodno osetljiv jezik“ ili „rodno senzitivni jezik“, što jesu sinonimi. Ova kovanica nastala je bukvalnim prevodom iz engleskog jezika – gender sensitive language. Zašto smo osetljivi na nešto, ili na nekoga? Zašto smo osetljivi na decu, na primer? Zato što osećamo da nekome treba pomoći da se oseti bolje. Na taj način treba razmišljati i o upotrebi jezika. Žene nisu ravnopravne sa muškarcima u našem društvu, i u društvima generalno. Zašto se javnost toliko buni kada se koriste termini „psihološkinja“, „trenerica“, „advokatica“? Zašto žena ne može, za početak, u načinu govora, dobiti priznanje da nešto može, da nešto vredi? Upravo zbog toga što mi, kao društvo, izbegavanjem upotrebe rodno senzitivnog jezika negiramo sposobnost žena da se bave različitim poslovima, kočimo unapređenje rodne ravnopravnosti. Upotrebom rodno senzitivnog jezika ćemo „priznati“ da su žene jednako sposobne koliko i muškarci. Dakle, važna je posledica upotrebe ovih termina.

Rodno diferenciran jezik i rodno osetljiv jezik su, takođe, gotovo sinonimi. No, to uopšte nije važno. Važno je shvatiti koliko dobrog možemo doneti svakoj pojedinki, a samim tim i društvu, razumevanjem i prihvatanjem rodno senzitivnog izražavanja.

UMESTO ZAKLJUČKA

Rodna ravnopravnost je jedna od najvažnijih tema u našem društvu. Zato je važno biti jasan – rodna ravnopravnost se ne postiže pristupom “dodaj žene i promešaj”, rodna ravnopravnost ne znači da smo je dostigli time što smo pomenuli i muškarce i žene u predlogu neke odluke, akcije, aktivnosti, mere.

Rodna ravnopravnost se postiže uvažavanjem razlika koje utiču na prikupljene podatke, predložene mere, sprovedene akcije, donete propise ili druge akte, a na osnovu interesa, iskustva, znanja, potreba i muškaraca i žena.

Rodna ravnopravnost nije “žensko pitanje” Rodna nejednakost utiče negativno i na muškarce, jer šta je, recimo, sa normama o tome šta je “pravi muškarac”. Primera radi, nametanje takvih okvira može dovesti do teških zdravstvenih posledica, a u isto vreme može odvratiti muškarce od otvorenog traženja zdravstvene zaštite, te se u takvim slučajevima javlja rodno obojena potreba za pružanjem pomoći i zaštitom.

Lokalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost predstavljaju jednu od najvažnijih i najsnažnijih karika u unapređivanju rodne ravnopravnosti. Oni, kao deo vlasti, imaju na raspolaganju mehanizme vlasti, a s druge strane, imaju za nezamenljive partnere i podršku upravo predstavnike civilnog sektora. Ne preostaje im ništa drugo osim da, uz pomoć partneri i podršku i pomoć građana, promene društvo – na ravnopravno!!!!

